

*Іван Артёмов,
кандидат історичних наук, доцент,
директор НН інституту євроінтеграційних досліджень*

*Людмила Серета, Світлана Зуб,
провідні фахівці
НН інституту євроінтеграційних досліджень
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»*

ФОРМУВАННЯ МІЖНАРОДНИХ НАУКОВО- ДОСЛІДНИЦЬКИХ КОЛЕКТИВІВ ДЛЯ СПІЛЬНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ ПРОБЛЕМ ТРАНСКОРДОННОЇ СПІВПРАЦІ У СФЕРІ ВИЩОЇ ОСВІТИ (з досвіду УжНУ)

*«Що стосується досліджень інноваційного
розвитку, то і передові країни, і ті, що розвиваються,
можуть багато чому повчитися одне в одного:
жодна країна чи регіон не мають монополії на інновації»
(Генрі Іцковіц. Потрійна спіраль.
Університети – підприємства – держава. Інновації в дії)*

У статті окреслено базові аспекти досвіду УжНУ щодо формування міжнародних науково-дослідницьких колективів (МНДК) для спільних досліджень проблем транскордонної співпраці у сфері вищої освіти на основі практики щодо реалізації міжнародних проєктів НН інститутом євроінтеграційних досліджень протягом 2014-2021 рр.

Здійснено огляд основних етапів створення МНДК та залучення до спільних досліджень науковців Польщі, Румунії, Словаччини, Угорщини, Казахстану, Національної академії педагогічних наук України тощо.

На прикладах реалізації наукового проєкту за фінансуванням Вишеградського фонду 2014-2016 рр., першого року виконання проєкту за програмою Еразмус + «Транскарпатський центр Жана Моне з дослідження європейських стратегій розвитку в Ужгородському національному університеті» 2020-2023 рр. розкрито механізми організаційно-координаційної діяльності з метою успішного інтегрування в європейський освітній і науковий простір, розроблення нових наукових

продуктів інноваційного характеру, таких, як Концепція інноваційного розвитку Ужгородського національного університету на 2015-2025 рр., Концепція наукового парку ДВНЗ «УжНУ» та інших. Ці розробки стануть базовою основою підготовки (за результатами виконання проєкту Жана Моне) Стратегії розвитку УжНУ на 2021-2031 рр.

Визначено особливості моделі створення та організації роботи МНДК щодо дослідження проблематики університетського комплексу як центру розвитку регіональної системи неперервної освіти у містах і регіоні Закарпаття. Аргументовано бачення перспектив використання потенціалу МНДК, складових механізму поєднання теоретичних розробок з упровадженням у процесі їх апробації на базі НАПН України та на щорічних міжнародних виставках «Освіта і кар'єра» у м. Києві створених наукових продуктів.

Ключові слова: міжнародні наукові проєкти, Вишеградський фонд, Центр Жана Моне, міжнародні науково-дослідні колективи, університетський комплекс, неперервна освіта, Європейський Союз.

The article considers the basic aspects of Uzhhorod National University's experience in forming international research teams (ICSUs) for joint research on cross-border cooperation in higher education based on the practice of implementing international NN projects by the Institute for European Integration Studies during 2014-2021.

The main stages of creation of MNDK and involvement in joint researches of scientists of Poland, Romania, Slovakia, Hungary, Kazakhstan, National academy of pedagogical sciences of Ukraine, etc. are carried out.

The mechanisms of organizational and coordination activities with in order to successfully integrate into the European educational and scientific space, development of new scientific products of innovative nature, such as the Concept of innovative development of Uzhgorod National University for 2015-2025, the Concept of the science park of Uzhhorod National University and others. These developments will become the basic basis for the development (based on the results of the Jean Monnet project) of the Development Strategy of Uzhhorod National University for 2021-2031.

The peculiarities of the model of creation and organization of work of MNDK concerning research of problems of a university complex as the center of development of regional system of continuous education in the cities and the region of Transcarpathia are defined. The vision of the prospects of using the potential of MNDK, components of the mechanism of combining theoretical developments with the introduction in the process of their approbation on the basis of NAPS of Ukraine and international exhibitions "Education and Career" in Kyiv created scientific products.

Keywords: international research projects, Visegrad Foundation, Jean Monnet Center, international research teams, university complex, continuing education, European Union.

Зацікавленість українського освітнього співтовариства проблемами, пов'язаними із входженням до єдиного європейського освітнього простору, зрозуміла і цілком умотивована в умовах світової глобалізації. Адже самоізоляція, відстороненість від процесів, що розвиваються в освітньому просторі Європи, веде до негативних наслідків. Тому надзвичайно актуальним є завдання інтеграції вищої освіти України в єдиний освітній простір, що дозволить реалізувати широкі можливості для взаємного збагачення історично по-різному сформованих освітніх систем.

Мова йде не про копіювання європейського зразка освіти, а про розвиток кращого національного досвіду організації роботи вищої школи із запозиченням добре зарекомендованих у більшості країн Європи нових форм і методів її функціонування у процесі формування єдиного освітнього простору.

Сучасне суспільство, яке пристосовується до проблем глобалізації, потребує чітких відповідей на чимало запитань і повною мірою розраховує на інноваційні наукові розробки. Вони, в свою чергу, залежать від активного запровадження у навчально-виховний процес вищої школи науково-технічних досягнень, новітніх технологій навчання, заснованих на нових методологічних засадах інтеграційного характеру.

У таких умовах важливим інструментом формування позитивного ставлення до європейської інтеграції, європейських інституцій та загальноєвропейської політики, позиціонування євроінтеграційного процесу та його підтримки можуть і повинні стати комунікації з нашими сусідами, які вже є членами об'єднаної Європи.

Метою дослідження є окреслення наявних та /або можливих векторних напрямів для розвитку транскордонного співробітництва в університетському секторі вищої освіти, механізмів та інструментів його реалізації, вивчення та узагальнення досвіду університетів країн ЄС щодо розвитку регіональної системи неперервної освіти. Адже міста і регіони, що навчаються, - це поширена концепція європейської регіональної політики в галузі освіти і науки вищої школи Євросоюзу. Зокрема детально розглядається така важлива організаційна форма цієї співпраці, як створення та діяльність міжнародних науково-дослідницьких колективів.

Для України продуктивною у межах транскордонного співробітництва є співпраця з Польщею, Угорщиною, Словаччиною, Чехією, де активно впроваджується принцип неперервної освіти як світової тенденції.

Неперервна освіта - це сукупність засобів, способів і форм здобуття, поглиблення й розширення загальної освіти, професійної компетентності, культури, виховання, громадянської і моральної зрілості. Для кожної людини неперервна освіта є процесом формування й задоволення її пізнавальних запитів та духовних потреб, розвитку задатків та здібностей у мережі державно-суспільних навчальних закладів і шляхом самоосвіти.

Для держави неперервна освіта є провідною сферою соціальної політики із забезпечення сприятливих умов загального й професійного розвитку кожної особистості. Для суспільства в цілому неперервна освіта є механізмом розширеного відтворення його професійного та культурного потенціалу, умовою розвитку суспільного виробництва, прискорення соціально-економічного прогресу країни.

Для світового товариства неперервна освіта є способом збереження, розвитку і взаємозбагачення національних культур та загальнолюдських цінностей, важливим фактором й умовою міжнародного співробітництва в галузі освіти та розв'язання глобальних завдань сучасності.

У світовій педагогіці поняття "неперервна освіта" виражається низкою термінів, серед яких "освіта, що продовжується", "перманентна освіта" та ін. З поняттям "неперервна освіта" тісно пов'язане поняття "освіта, що поновлюється". Це означає здобуття освіти "частинами" протягом усього життя, відхід від практики тривалого навчання в навчальному закладі, чергування освіти з іншими видами діяльності.

Неперервна освіта супроводжує процес зростання освітнього (загального і професійного) потенціалу особистості протягом життя, який організаційно забезпечений системою державних та суспільних інститутів і відповідає потребам особистості й суспільства.

Метою неперервної освіти є становлення й розвиток особистості як у періоди її фізичного і соціально-психологічного дозрівання, розквіту й стабілізації життєвих сил та здібностей, так і в періоди старіння організму, коли на перший план висувається завдання компенсації сил і можливостей, що втрачаються.

Закарпатська область у рамках освітньої співпраці визначила такі напрями діяльності: активізація міжуніверситетських контактів на всіх рівнях, реалізація спільних наукових проєктів у рамках європейських наукових програм, проведення фестивалів мистецтв, днів культури тощо.

Розширенню транскордонного співробітництва сприятиме дотримання таких концептуальних позицій щодо статусу та діяльності університетів [24]:

- розширення автономності, що у контексті політики децентралізації розширить права та можливості університетів щодо участі та реалізації транскордонних освітніх програм та проєктів. Таким чином, заклади освіти реалізовуватимуть продуктивні проєкти, використовуючи наявний людський (науковий, науково-педагогічний) ресурс, вчасно відкидаючи (або відмовляючись) непродуктивні, застарілі, нежиттєздатні програмні заходи;
- створення мультикультурних дослідницьких та навчальних університетських центрів;
- досягнення консенсусу щодо фінансування міжнаціональних / міждержавних освітніх проєктів.

Одним з основних напрямів нарощування конкурентних позицій вітчизняних університетів на світовому ринку освітніх послуг та переведення університет-

ської діяльності на міжнародні стандарти є зміна статусу існуючих навчальних закладів зі створенням окремої групи дослідницьких університетів національного рівня, багатопрофільних регіональних ВНЗ та професійно-технічних навчальних закладів [23]. Цитований автор вважає доцільним стимулювати науково-дослідну творчість викладачів та студентів університетів, що сприятиме активізації і виведенню на якісно новий рівень наукове співробітництво вітчизняних університетів із зарубіжними партнерами (реалізуючи один з аспектів транскордонного співробітництва в сфері університетської освіти) і уможливить просування нових наукових продуктів на світові ринки об'єктів інтелектуальної власності, забезпечуючи інтеграцію університетської, академічної та корпоративної науково-дослідницької діяльності з диверсифікацією джерел її фінансування.

Ми вважаємо, що сьогодні у сфері університетської освіти варто спрямувати увагу не на одноразові заходи, а на співпрацю довготривалого характеру з урахуванням транскордонної стратегії співробітництва. Тільки така співпраця може дати дієві результати. Важливою її формою є створення і функціонування **міжнародних науково-дослідницьких колективів (далі – МНДК) на певний період з метою розроблення конкретної науково-практичної проблеми**. Певний досвід організації МНДК напрацьовувався в університеті протягом останніх років. Він сфокусовувався на здійсненні наукових розробок з комплексу міжнародних проблем і транскордонних процесів.

Так, розроблені системи індексації та моніторингу транскордонних процесів на новому східному кордоні ЄС в рамках реалізації міжнародного проєкту за програмою Європейського Союзу є інноваційним науковим продуктом інтернаціонального колективу, в який входили науковці Ужгородського національного університету та партнери з інших країн (проф. М. Гайдош зі Словаччини, проф. Л. Горват з Румунії) [25].

Цей інноваційний продукт отримав високу оцінку наукової громадськості. Проте ще важливішим є його широке суспільне визнання. Так, Моніторингова місія Європейського Союзу рекомендувала його до впровадження по всьому зовнішньому кордону ЄС, а розробники продукту були удостоєні спеціальної відзнаки Асоціації європейських прикордонних регіонів.

Не менш важливими були результати роботи МНДК у складі професорів УжНУ С. І. Устича, І. В. Артїмова, О. С. Передрія, О. В. Пеліна та кращих соціологів Словаччини академіка Л. Фалтяна, проф. В. Струсової та Угорщини – проф. Т. Пала. Йдеться про створення соціологічного сервісу транскордонного співробітництва в рамках міжнародного проєкту «Кордони очима людей». Ними було розроблено інноваційний пакет, який склали:

- Методологія соціологічного дослідження транскордонних процесів [17];
- Методичний посібник із проведення емпіричного соціологічного дослідження транскордонного співробітництва, пілотне емпіричне соціологічне

дослідження ТКС прикордонних регіонів України, Словаччини, Угорщини та Румунії [18];

- Робоча програма та матеріали лекцій навчального курсу для студентів університетів «Соціологія транскордонних процесів» [6, 21].

Високий ступінь новизни притаманний також науковій розробці, що виконувався МНДК за проектом програми Міжнародного Вишеградського фонду. Ця розробка стосувалася проблем статистики транскордонних процесів. У сформований науково-дослідницький колектив увійшли вже згадувані професори УжНУ, науковці університетів та статистичних служб Польщі (проф. Й. Оленський), Словаччини (проф. Я. Цупер), Австралії (проф. С. Ігнат'єв) [20]. Крім вагомих наукових результатів, учасниками цього МНДК було підготовлено робочу програму і курс лекцій із транскордонної статистики для студентів ВНЗ прикордонних регіонів України і країн ЄС.

Названі вище розробки засвідчили створення в УжНУ соціально-інноваційних продуктів світового зразка, однаково важливих як у науково-навчальному, так і практичному вимірах.

Яскравим прикладом цього стала реалізація Ужгородським національним університетом наукового проекту «Інноваційний університет – інструмент інтеграції в європейській освітній і науковий простір» за фінансової підтримки Міжнародного Вишеградського фонду (координатор проекту – директор ННІ євроінтеграційних досліджень доц. І. В. Артьомов) [12].

Метою проекту було розроблення упродовж 2015-2016 років, на основі аналізу європейського, зокрема країн В-4, та світового досвіду інноваційної діяльності вищої школи, шляхом співпраці з виробничими підприємствами області та науковими установами країн Вишеградської четвірки, концепції становлення інноваційного університету європейського типу на базі ДВНЗ «Ужгородський національний університет». Така концепція давала змогу в контексті транскордонного співробітництва створити у Закарпатській області регіональну інноваційну структуру – Науковий парк «Ужгородський національний університет», завдання якого – забезпечення сталого соціально-економічного розвитку області шляхом впровадження результатів науково-технічної та інноваційної діяльності наукових установ, ефективного використання наявного наукового потенціалу, широкого залучення вітчизняних та закордонних науково-технічних розробок і технологій, регіональних виробничих, енергетичних, природно-сировинних, технологічних, матеріально-технічних та кадрових ресурсів.

В якості конкретних цілей проекту зазначалось:

- 1) дослідження європейського досвіду інноваційної діяльності університетів;
- 2) розроблення механізму ефективної співпраці між наукою та виробництвом у рамках транскордонного співробітництва;

3) спільне розроблення навчальних матеріалів для впровадження у навчальний процес у вищих навчальних закладах прикордонних регіонів.

Було визначено цільові групи проєкту. Це передусім:

- студенти ВНЗ прикордонних регіонів Словацької Республіки, Угорщини, Польщі, Румунії та України;
- громадські організації, які здійснюють діяльність у сфері транскордонного співробітництва, а також туризму, охорони навколишнього середовища, економічного і соціального розвитку;
- юридичні та фізичні особи, професійна діяльність яких пов'язана з проблемами розроблення, впровадження у виробництво та використання певних зразків інноваційної продукції;
- наукові та дослідні установи країн Вишеградської четвірки, зацікавлені в активізації співпраці в інноваційній сфері;
- представники депутатського корпусу обласної і районних рад, працівники державних адміністрацій та виконавчих органів місцевого самоврядування, професійна діяльність яких пов'язана з проблемами забезпечення сталого соціально-економічного розвитку області.

Однією з умов надання Вишеградським фондом розширеного стандартного гранту на реалізацію зазначеного проєкту була участь у ньому партнерів з країн Вишеградської четвірки. **Такими партнерами стали:**

- Жешувський університет (м. Жешув, Польща).
- Дебреценський університет (м. Дебрецен, Угорщина).
- Технічний університет у м. Кошице (м. Кошице, Словацька Республіка).

Менеджмент проєкту виходив з того, що у процесі його реалізації повною мірою використовуватиметься досвід роботи університетів сусідніх країн Європи, умови прикордоння, дієва співпраця в рамках виконання міжнародних освітніх програм, що сприяло інтеграції української вищої школи в європейський освітній та науковий простори.

З огляду на значний обсяг аналітичної роботи, з метою реалізації задекларованих цілей проєкту було вирішено створити сім міжнародних груп експертів за різними складовими інноваційного розвитку університетів:

- Аналіз та узагальнення кращого досвіду інноваційної діяльності дослідницьких університетів України: стан, основні напрями та пріоритети [7, 22, 30].
- Інноваційні проєкти Наукового парку Ужгородського національного університету [11, 16].
- Узагальнення досвіду роботи інноваційних університетів Європи, Америки, Азії, зокрема [10]:
 - Узагальнення досвіду країн Вишеградської четвірки з питань інноваційної діяльності університетів та розроблення механізму його впровадження в УжНУ.

- Нормативно-правова основа діяльності університетів та досвід впровадження інноваційних форм і методів їх функціонування в Республіці Польща.
- Нормативно-правова основа діяльності університетів та досвід впровадження інноваційних форм і методів їх функціонування в Угорщині.
- Нормативно-правова основа діяльності університетів та досвід впровадження інноваційних форм і методів їх функціонування в Словацькій Республіці.
- Розроблення механізму ефективної співпраці між наукою та виробництвом у рамках транскордонного співробітництва з країнами Вишеградської групи.
- Впровадження освітніх інновацій в контексті Закону України «Про вищу освіту» як необхідна передумова інтегрування в європейський освітній та науковий простір [4].
- Ефективний механізм впровадження результатів інноваційних досліджень: етапи становлення та перспективи розвитку Наукового парку УжНУ.
- Проблеми на шляху створення інноваційного університету: форми та механізми їх вирішення [13, 29].

До слова, три із семи міжнародних груп експертів очолили представники ВНЗ-партнерів: доктор фізико-математичних наук, професор Дебреценського університету Шандор Кокенєші (Угорщина), директор наукового центру мікроелектроніки та нанотехнологій Жешувського університету професор Євген Шерегій (Польща) і професор Кошицького технічного університету Владімір Лісі (Словаччина). Напрями досліджень зазначених керівників експертних груп: «Нормативно-правова основа діяльності університетів та досвід впровадження інноваційних форм і методів їх функціонування відповідно в Республіці Польща, Угорщині, Словацькій Республіці. Решту експертних груп очолили авторитетні в галузі освіти і науки вчені – доктор педагогічних наук, професор, академік, перший віцепрезидент Академії педагогічних наук України В. І. Луговий, доктор соціологічних наук, професор, Надзвичайний і Повноважний Посол, директор ГО «Інститут транскордонного співробітництва» С. І. Устич, доктор фізико-математичних наук, професор, проректор з наукової роботи УжНУ І. П. Студеняк та ін.

Активна співпраця з партнерами почалася вже на етапі відбору кандидатів для роботи експертами. Саме партнери сформуваали остаточний список кандидатів у члени міжнародної групи експертів, на етапі наукових досліджень і узагальнення досвіду аналітичних матеріалів координували комунікацію між експертами і менеджментом проєкту, які і утворили, власне, міжнародний науково-дослідницький колектив.

У рамках міжнародної науково-практичної конференції «Мобільність освіти, інноваційна культура та соціальна відповідальність як ресурси конкурентоспроможності європейських університетів» (м. Ужгород) відбулася зустріч експертів

проєкту. На ній було здійснено аналіз поточних і прогнозованих проблем створення інноваційних університетів, обговорено хід підготовки учасниками МНДК аналітичних матеріалів.

У зустрічі взяли участь представники секретаріату Міжнародного Вишеградського фонду координатор програми К. Губова і менеджер програми Л. Бучкова, Генеральний консул Словаччини в м. Ужгороді Я. Буріанова, які висловили низку слушних пропозицій.

А вже у серпні того ж року в Навчальному-науковому інституті євроінтеграційних досліджень УжНУ під головуванням координатора проєкту І. Артьомова відбулася нарада експертів і виконавців проєкту з презентацією доповідей про виконані ними дослідження на базі спільно виробленої методології. Комунікація з окремими членами МНДК здійснювалася через Skype. До наради менеджментом проєкту за допомогою першого віцепрезидента НАПН України В. Лугового було вивчено та проаналізовано значний обсяг інформації щодо впровадження інноваційного підходу до роботи у провідних університетах України, країн В-4 та окремих ВНЗ країн Америки та Азії.

Зроблено висновок, що підготовлені аналітичні матеріали стануть потужною основою для подальшої роботи з формування Концепції інноваційного розвитку УжНУ, яка розроблятиметься на основі європейського та світового досвіду діяльності вищої школи. Відзначено, що цьому прислужаться саме напрацювання зарубіжних учасників МНДК (Ш. Кокенєші, Є. Шерегія, В. Лісі).

Наступна зустріч членів сформованих міжнародних дослідницьких колективів відбулася на базі партнера – Кошицького технічного університету (Словацька Республіка). Партнери забезпечили високий рівень проведення заходу (облаштування і озвучення конференц-залу, залучення до дискусії словацьких колег, обговорення доповідей і вироблення рекомендацій).

Зустріч експертів передувала міжнародній науково-практичній конференції «Науковий парк як універсальна регіональна структура інноваційної діяльності», яка відбулася того ж дня на базі наукового парку ТЕХНІКОМ Кошицького технічного університету.

На конференції було презентовано Концепцію інноваційного розвитку ДВНЗ «УжНУ» на 2015-2025 рр. [15]. Участь у конференції, крім членів МНДК, взяли ректори, проректори, науковці Ужгородського національного та Кошицького технічного університетів.

Науковий доробок учасників МНДК було оформлено у вигляді 5 ґрунтовних випусків «Інформаційного бюлетеня» за відповідними напрямками досліджень [12].

Саме завдяки постійній комунікації між членами сформованих міжнародних наукових колективів, їх узгодженим діям вдалося досягти всіх задекларованих у проєкті цілей і очікуваних результатів задля досягнення загальної мети – опти-

мізації інноваційної діяльності наукових установ і виробничих підприємств прикордонних територій. Зокрема:

- Досліджено досвід інноваційної діяльності провідних європейських університетів, зокрема країн В-4, інших держав Європи, Америки, Азії.
- Розроблено Концепцію інноваційного розвитку ДВНЗ «УжНУ» на 2015-2025 рр.
- Розроблено механізм ефективної співпраці між наукою та виробництвом шляхом організації регіональної інноваційної структури – Наукового парку «Ужгородський національний університет», створення і затвердження переліку пріоритетних напрямів діяльності якого погоджено наказом МОН України від 07.07.2015 р. №718.
- Започатковано діяльність Наукового парку, зокрема підготовлено і видано Каталог інноваційних проєктів (українською і англійськими мовами), що сприяло підвищенню рівня економічних зв'язків між наукою, виробництвом і ринком, поліпшило стан попиту та пропонування інноваційної продукції у промисловому комплексі області.
- Започатковано науковий та організаційний супровід пропозицій юридичних та фізичних осіб стосовно реалізації інноваційних проєктів, описаних у випущеному Каталогі, та їх упровадження у промислово-аграрний комплекс регіону.
- Функціонування Наукового парку, активізація роботи Центру трансферу технологій УжНУ підвищили рівень доступу до бази даних щодо пріоритетних видів інноваційної продукції, сприяли нарощуванню в економічній структурі регіону частки економіки знань та інновацій.
- Спільно з партнерами розроблено і випущено навчально-методичний комплекс з проблематики дослідження у складі 9 видань для впровадження у ВНЗ прикордонних регіонів сусідніх країн [7-9, 14, 27, 30, 31, 34].

У той же час виняткові важливість і актуальність проблематики проєкту зумовили необхідність включення до плану досліджень нових тем, розроблення додаткових програмних документів, які обґрунтовують інтеграційні пріоритети університету в освітньо-інноваційному просторі.

Тому за узгодженою пропозицією членів МНДК початковий план реалізації проєкту було суттєво доповнено, зокрема такими заходами:

- З огляду на важливість УжНУ як інтегратора знань та інновацій в регіоні розділ Концепції, присвячений створенню і функціонуванню Наукового парку, було трансформовано в окремий програмний документ – Концепцію Наукового парку «УжНУ» і суттєво доповнено описом інноваційних проєктів.
- Початковий намір підготувати публікацію за результатами дослідження трансформувалася у випуск навчально-методичного комплексу (9 видань

українською і англійською мовами). Комплекс одержав високу оцінку науковців. Варто згадати і його перемогу в загальноуніверситетському конкурсі на краще навчальне видання у листопаді 2016 р.

Акумулявання досвіду вчених різних країн привело до того, що першопочатковий план-проспект Концепції було значно розширено, оскільки розробники свідомо вирішили не обмежуватися рамками опису механізму ефективної співпраці між наукою та виробництвом. Концепція набула якості важливого програмного документа, **новизна якого полягає в таких аспектах:**

- **вперше** чітко сформульовано напрями і принципи **трансформації традиційного класичного університету**, яким є УжНУ, в інноваційний;
- окремий розділ присвячено діяльності і функціонуванню університету **як інтегратора знань науки та інновацій, важливого чинника регіонального зростання**, що має виняткове значення для усунення факторів периферійності прикордонних територій як України, так і країн сусідів – членів Євросоюзу;
- вперше розроблено **систему індексації і моніторингу складових інноваційного розвитку ВНЗ**, обґрунтовано критерії інноваційності цих складових;
- вперше висвітлено **напрями диверсифікації джерел фінансування інноваційного університету** в умовах автономної діяльності [1].

У березні 2016 року відбулася презентація Концепції інноваційного розвитку УжНУ на засіданні Вченої ради університету, з якою виступили координатор проекту директор НН Інституту євроінтеграційних досліджень УжНУ І. Артёмов, члени колективу розробників В. Приходько, Т. Бутурлакiна. В обговоренні Концепції взяли участь ректор, проректори, декани, завідувачі кафедр університету.

Вчена рада УжНУ у своєму рішенні схвалила Концепцію і рекомендувала структурним підрозділам університету використовувати її базові положення при стратегічному і поточному плануванні діяльності в процесі інтегрування в європейський освітній та науковий простори і трансформування університету в дослідницький інноваційний вищий навчальний заклад.

Важливий програмний документ також було розглянуто і схвалено на засіданні Вченої ради Інституту вищої освіти Національної академії педагогічних наук України в м. Києві, співробітниками якої здійснювалося наукове консультування розробників Концепції.

Особливу роль в успішному виконанні завдань проекту відіграла дієва комунікація та активна консультативна допомога головного експерта академіка Володимира Лугового, який є першим віцепрезидентом НАПН України.

Що стосується інформаційного супроводу реалізації проекту, то він розпочався ще на підготовчому етапі заснуванням спеціального сайту: Innovative University (<http://www.innovative.uzhnu.edu.ua/uk/>). Заходи, здійснювані у рамках проекту, висвітлювались також на офіційному сайті Ужгородського національ-

ного університету (<http://www.uzhnu.edu.ua/>), де велася окрема рубрика «Інноваційний університет». Інформація про співпрацю з партнерами вміщувалась на сайтах Кошицького технічного університету (<http://www.tuke.sk/>) та Інституту транскордонного співробітництва (м. Ужгород, Україна): <http://www.instc.net/>.

Вважаємо, що позитивні результати досягнуто завдяки використанню таких основних форм інформаційного супроводу:

- Публічні заходи (2 круглі столи, 2 міжнародні наукові конференції, прес-конференція, зустріч і семінари в регіональних компаніях і на підприємствах, міжнародна виставка «Освіта і кар'єра» – 2015), на яких громадськість було інформовано про хід реалізації проєкту і апробовано його результати.
- Оприлюднення результатів досліджень у друкованих виданнях українською та англійською мовами. Ці видання в обов'язковому порядку розіслано у центральні і регіональні публічні бібліотеки, передано в наукову бібліотеку УжНУ і книгозбірні ВНЗ-партнерів, МОН України, НАПН України, місцеві органи державної влади і самоврядування.

Крім того, за участі партнерів матеріали міжнародної наукової конференції видано як спільну публікацію Кошицького й Ужгородського університетів після схвалення їх до друку Вченими радами обох ВНЗ.

Матеріали про хід реалізації проєкту друкувались у республіканській пресі, звучали у теле- і радіоефірі, розміщувались в інтернет-джерелах. Регіональний телеканал «Данію» транслював в якості медіареклами відеоролик тривалістю 9 хвилин про найважливіші результати проєкту, інтерв'ю з розробниками Концепції.

Зауважимо, що було проведено професійну експертизу наукової продукції, створеної учасниками міжнародного науково-дослідного колективу у процесі реалізації проєкту.

Співробітництво з НАПН України, обговорення Концепції інноваційного розвитку УжНУ на Вченій раді Інституту вищої освіти викликали значне розширення аудиторії, потенційно зацікавленої у науковій продукції виконавців проєкту.

Інноваційні розробки викликали інтерес з боку ВНЗ країн-сусідів, у зв'язку з чим збільшилася кількість договорів про співпрацю й активізувалася робота в їх рамках. А участь у Міжнародній виставці «Освіта і кар'єра – 2015» (м. Київ) дозволила широко представити інноваційні напрацювання виконавців проєкту, що були відзначені високою нагородою – Гран-прі.

Варто зазначити, що в ході реалізації проєкту виникли нові цікаві форми взаємодії з партнерами. Завдяки цьому було підготовлено заявку на одержання стратегічного гранту Міжнародного Вишеградського фонду за напрямом «**Регіональне співробітництво в безпековій політиці: Україна + В-4+Молдова**». Прикметно, що один з найактивніших членів МНДК – професор Шандор Кокенеші з Дебреценського університету (Угорщина) – став **Doctor Honoris Causa**

УжНУ. Крім того, його, а також ще одного члена міжнародного наукового колективу – професора Євгена Шерегія з Жешувського університету (Польща) було обрано до складу Ради новоствореної громадської організації «Міжнародна асоціація випускників УжНУ».

Співпраця з партнерами триває і в рамках Міжнародного консорціуму університетів. Зазвичай на його щорічних засіданнях, які проходять під час святкування Днів УжНУ у жовтні, присутні науковці з ВНЗ-партнерів, з якими ужгородські вчені мали можливість вести спільну дослідницьку діяльність у МНДК.

І наостанок. Досвід створення та організації міжнародних науково-дослідницьких колективів допоміг Ужгородському національному університету отримати перемогу в конкурсі наукових проєктів за напрямом Жана Моне у 2020 році. Перша ж заявка УжНУ за цим напрямом перемогла, до слова, у потужному конкурсі з високою конкуренцією, набравши 85 балів із 100, а з півтори тисячі поданих заявок для співфінансування Євросоюзом було обрано лише 360, зокрема в Україні – 38.

Успіхи науковців університету, їх перемоги в європейських проєктах – це додаткові можливості модернізації навчального процесу, вдосконалення методів викладання і підготовки майбутніх фахівців.

Від початку реалізації проєкту минуло небагато часу, але є вже напрацювання та конкретні результати. Відбулося офіційне відкриття структур Центру – творчої лабораторії системних досліджень, тренінгового офісу і навчальної аудиторії. Налагоджено співпрацю між науковими та академічними установами, навчальними закладами України та зарубіжних країн, в яких діють центри досконалості та кафедри Жана Моне – це університети Києва, Львова, Будапешта, Братислави, м. Нур-Султан (Казахстан), з Українською асоціацією європейських студій. Проведено літні школи за напрямками «Транскордонне співробітництво у контексті Угоди про асоціацію України з Європейським Союзом: освітньо-наукові аспекти 2017-2020» та «Імміграція і транснаціоналізм: досвід ЄС». Їхні учасники поглибили свої знання з проблематики європейських студій. Прикметно, що в циклі тренінгів за темою «Європеїзація системи публічного управління, формування кадрового потенціалу, орієнтованого на євроінтеграцію» візьмуть участь працівники органів державної влади і місцевого самоврядування, представники організацій громадянського суспільства, громадські активісти.

Потужним стимулом залучення студентів університету до реалізації завдань наукового проєкту «Транскарпатський центр Жана Моне з дослідження європейських стратегій розвитку Ужгородського національного університету» стало проведення літніх шкіл, які почалися із 10-денної практики студентів-бакалаврів та магістрів.

Участь широкого загалу науковців України та сусідніх країн ЄС демонструє розширення географії проєкту, його вплив через запрошених фахівців, керівни-

ків та практиків, дає кращий досвід цільовим групам проєкту, показує співпрацю з різними стейкхолдерами, органами державної влади, науковими установами, міжнародними партнерами тощо.

Висновки і рекомендації

1. **Міжнародні науково-дослідницькі колективи (МНДК)**, що створюються на певний період з метою розроблення конкретної науково-практичної проблеми, слід розглядати як важливу організаційну форму інноваційного менеджменту, що забезпечує розвиток інноваційної діяльності ВНЗ (поряд з науковими парками, консорціумами, бізнес-інкубаторами та ін.), як свого роду спеціалізовані творчі підрозділи, що покликані генерувати інноваційну наукоємну продукцію.

2. Діяльність МНДК як малих креативних груп є високоефективною формою зазначеного менеджменту. Саме в цих колективах відпрацьовується технологія формування команди згідно із соціокультурними нормами, відбувається оволодіння мистецтвом демократичного спілкування як технологією «горизонтальних» комунікацій.

3. Формування і діяльність міжнародних науково-дослідницьких колективів дозволяє значно поглибити і розширити тематику спільних досліджень проблем ТКС у сфері вищої освіти, особливо що стосується її інноваційного розвитку, передусім здійснити якісні зміни змісту і форми навчального процесу, привести їх у відповідність з європейськими інноваційно-методичними нормами.

4. Оскільки сьогодні нові знання і технології значно швидше реалізуються на практиці, а головним генеруючим джерелом виступають університети, діяльність МНДК дозволяє підняти на значно вищий рівень взаємодію учасників інноваційного процесу, використовуючи всі наявні можливості для їх прискореної адаптації в європейський науковий простір.

5. Діяльність досліджуваних колективів сприяє формуванню інтегрованих у господарському і просторово-економічному плані транскордонних регіонів України, створенню системи взаємодії місцевих органів державної влади і самоврядування, територіальних громад прикордонних регіонів тощо. Вони поширюють механізми створення та функціонування університетських комплексів як центрів розвитку регіональної системи неперервної освіти, організують функціонування системи у містах та регіонах, що навчаються, що є важливим у контексті Стратегії «Європа 2020».

6. Аналіз діяльності МНДК саме у спільних дослідженнях з проблем транскордонної співпраці дозволяє зробити висновок про те, що, попри відчутні здобутки, державна євроінтеграційна політика України, зокрема у сфері вищої освіти, ризикує втратити свою гнучкість і ефективність, якщо в процесі її формування й реалізації не враховуватиметься зростаючий вплив факторів глобалізації й світової інтеграції.

7. Проблема підвищення ефективності транскордонної співпраці на сучасному етапі вимагає глибоких наукових досліджень, спрямованих на подальше виявлення особливостей впливу процесів глобалізації. Між тим регіональний соціум і громадянське суспільство поки що інертно налаштовані до поточних і можливих ризиків, безпосередньо пов'язаних з питаннями національної безпеки України. Сусідні держави під виглядом підтримки євроінтеграційного курсу України і загальних потреб єврорегіонального співробітництва, начебто притаманних об'єднаній Європі, здійснюють легальний і тіньовий тиск для просування власних інтересів у прикордонних регіонах, зокрема у Закарпатті, що засвідчила свого часу ситуація довкола т. зв. «мовних» статей Закону України «Про освіту» [2, 5].

8. Перспективою подальших досліджень у цьому напрямі може бути окреслення принципів створення та діяльності не тільки МНДК, а мультикультурних університетських дослідницьких центрів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Експертний висновок щодо Концепції інноваційного розвитку ДВНЗ «Ужгородський національний університет» на 2015–2025 рр. / В. І. Луговий. URL: <http://www.innovative.uzhnu.edu.ua/uk/>
2. Єврорегіональне співробітництво України та його інтеграційний потенціал: зб. наук. праць за матеріалами круглого столу експертів (м. Ужгород, 20 квітня 2012 р.) / відп. ред. І. В. Артьомов. Ужгород: ЗакДУ, 2012. 364 с.
3. Закон України «Про транскордонне співробітництво». URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1861-15>
4. Закон України «Про вищу освіту». URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>
5. Закон України «Про освіту». URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1060-12>
6. Звіт про пілотне емпіричне соціологічне дослідження «Кордони очима людей». Ужгород: Ліра, 2014. 87 с.
7. Інновації у вищій освіті: вітчизняний і зарубіжний досвід: навч. посіб. / І. В. Артьомов, І. П. Студеняк, Й. Й. Головач, А. В. Гусь. Ужгород: ПП «АУТДОР-ШАРК», 2015. 348 с. (Серія «Євроінтеграція: український вимір». Вип. 23).
8. Інновації у вищій освіті: глосарій термінів і понять / уклад.: І. В. Артьомов, А. В. Шершун, С. В. П'ясецька-Устич. Ужгород: ПП «АУТДОР – ШАРК», 2015. 160 с. (Серія «Євроінтеграція: український вимір». Вип. 25).
9. Інновації у вищій освіті: актуальні аспекти: робоча програма і методичні рекомендації до вивчення дисципліни / упоряд. І. В. Артьомов. Ужгород: ДВНЗ «Ужгородський національний університет», 2016. 212 с. (Серія «Євроінтеграція: український вимір». Вип. 26).
10. Інновації у вищій освіті: У 2 частинах. Ч. І. Аналітичний огляд / упорядкування і загальна редакція І. В. Артьомова. Ужгород: ПП «АУТДОР – ШАРК», 2016. 384 с.
11. Інновації у вищій освіті: У 2 частинах. Ч. ІІ. Наукові розробки / упорядкування і загальна редакція І. В. Артьомова. Ужгород: ПП «АУТДОР – ШАРК», 2016. 324 с.
12. Інноваційний університет – інструмент інтеграції в європейській освітній і науковий простір. URL: <http://www.innovative.uzhnu.edu.ua/uk/>
13. Інноваційний університет: концепція становлення і розвитку: монографія / І. В. Артьомов, І. П. Студеняк, С. І. Устич та ін.; за заг. ред. І. В. Артьомова. Ужгород: ДВНЗ «УжНУ», 2016. 524 с. (Серія «Євроінтеграція: український вимір». Вип. 30).

14. Концептуальні і правові основи інновацій у вищій освіті: навч. посіб.-хрестоматія / за заг. ред. І. В. Артьомова. Ужгород: ПП «АУТДОР – ШАРК», 2015. 336 с. (Серія «Євроінтеграція: український вимір». Вип. 24).
15. Концепція інноваційного розвитку ДВНЗ «Ужгородський національний університет» на 2015-2025 рр.: наукова розробка за результатами реалізації стандартного гранту № 21470150 Міжнародного Вишеградського фонду (2015- 2016рр.) / В. І. Смоланка, І. В. Артьомов, В. П. Приходько та н.. Ужгород: ПП «А.А. Демидов», 2016. 81 с.
16. Концепція Наукового парку ДВНЗ «УЖНУ». Каталог інноваційних проєктів: наукова розробка за результатами реалізації стандартного гранту № 21470150 Міжнародного Вишеградського фонду (2015-2016рр.) / В. І. Смоланка, І. В. Артьомов, І. П. Студеняк та ін. Ужгород: ПП «А.А. Демидов», 2016. 143 с.
17. Концепція сервісу транскордонного співробітництва. Ужгород: Ліра, 2014. 134 с.
18. Методичний посібник із проведення емпіричного соціологічного дослідження транскордонного співробітництва. Ужгород: Ліра, 2014. 111с.
19. Національна стратегія розвитку освіти в Україні на 2012-2021 роки. URL: <http://www.mon.gov.ua/images/files/.../4455.pdf>
20. Оптимізація транскордонної статистики: зб. наук. пр. / відпов. ред.: Сергій Устич, Йозеф Оленські, Марек Чьерияль-Волян, Ян Цупер, Василь Симчера. Ужгород: ТТС, 2014. 324 с.
21. Робоча програма навчального курсу «Соціологія транскордонних процесів». Ужгород: Ліра, 2014. 76 с.
22. Стратегія інноваційного розвитку України на 2010–2020 роки в умовах глобалізаційних викликів. URL: <http://kno.rada.gov.ua/komosviti/doccatalog/document?id=48722>
23. Суслівська Т. Є. Організаційно-економічні форми інтернаціоналізації університетської діяльності: автореф. дис... канд. екон. наук: 08.00.02. ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана». К., 2011. 22 с.
24. Транскордонне співробітництво України: стан, проблеми, перспективи: монографія / за заг.ред. І. В. Артьомова. Ужгород: МПП «Гражда», 2012. С. 368-379.
25. Устич С. Система індексації та моніторингу транскордонного співробітництва на новому Східному кордоні Європейського Союзу / Ефективність транскордонного співробітництва через міжнародний моніторинг та координацію діяльності національних суб'єктів: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Ужгород, 8-9 квітня 2011 р.). Спец. вип. зб. наук. пр. «Геополітика України: історія та сучасність». Ужгород: Ліра, 2011. С. 11-29.
26. Arthur W.B. The Nature of Technology: What it is and How it Evolves / Arthur W. B – Boston: The Free Press and Penguin Books, 2009.
27. Conceptual and legal basis of innovations in higher education: Study manual- anthology / edited by I. Artjomov, Candidate of Historical Sciences, Associate Professor. Uzhhorod: SU “Uzhhorod National University”, 2016. 268 p.
28. H. Etzkowits. The Triple Helix: University – Industry – Government Innovation in Action. Routledge. 2008. 180 pp.
29. Innovative university: concept of formation and development: monograph / I.V. Artjomov, I.P. Studenyak, S.I. Ustych and others; under the general editorship of I. Artjomov – Uzhhorod: SU «UzhNU» 2016. 524 p. (A series of «European Integration: Ukrainian Dimension». Issue 30).
30. Innovations in higher education: domestic and foreign experience: Study manual / I. Artjomov, I. Studenyak, J. Golovach, A. Gus. Uzhhorod: SU “Uzhhorod National University”, 2016. 348 p. (A series of “European Integration: Ukrainian Dimension”. Issue 27).
31. Innovations in higher education: glossary of terms and definitions / edited by I.Artyomov; [authors-compilers: I.Artyomov, A.Sherhun, S.Pyassetska-Ustych]. – Uzhhorod: SU «Uzhhorod

- National University», 2016. 160 p. (A series of «European Integration: Ukrainian dimension». Issue 29).
32. Innovation Union Scoreboard 2015. URL: http://ec.europa.eu/growth/industry/innovation/facts-figures/scoreboards/files/ius-2015_en.pdf
 33. OECD Science, Technology and Industry Scoreboard 2013. URL: Innovation for Growth: http://www.oecd-ilibrary.org/science-and-technology/oecd-science-technology-and-industryscoreboard-2013_sti_scoreboard-2013-en.
 34. Work program and recommendations for academic discipline “Innovations in higher education: actual aspects” / edited by I.Artyomov. Uzhhorod: SU «Uzhhorod National University», 2016. 74 p. (A series of «European Integration: Ukrainian dimension»).

REFERENCES

1. V. I. Luhovyi. Ekspertnyi vysnovok shchodo Kontseptsii innovatsiinoho rozvytku DVNZ «Uzhhorodskiy natsionalnyi universytet» na 2015–2025 rr. [*Expert opinion on the Concept of innovative development of Uzhhorod National University for 2015-2025*]. Retrieved from <http://www.innovative.uzhnu.edu.ua/uk/> [in Ukrainian].
2. Ievrorehionalne spivrobitnytstvo Ukrainy ta yoho intehratsiyni potentsial: zb. nauk. prats za materialamy kruhloho stolu ekspertiv (m. Uzhhorod, 20 kvitnia 2012 r.) [*Euroregional cooperation of Ukraine and its integration potential: coll. Science. works on the materials of the round table of experts (Uzhhorod, April 20, 2012)*] [in Ukrainian].
3. Zakon Ukrainy «Pro transkordonne spivrobitnytstvo» [*Law of Ukraine “On Cross-Border Cooperation”*]. Retrieved from <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1861-15> [in Ukrainian].
4. Zakon Ukrainy «Pro vyshchu osvitu» [*Law of Ukraine “On Higher Education”*]. Retrieved from <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1556-18> [in Ukrainian].
5. Zakon Ukrainy «Pro osvitu» [*Law of Ukraine “On Education”*]. Retrieved from <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1060-12> [in Ukrainian].
6. Zvit pro pilotne empiryichne sotsiolohichne doslidzhennia «Kordony ochyma liudei» [*Report on the pilot empirical sociological study “Borders through the eyes of people”*] [in Ukrainian].
7. I. V. Artomov, I. P. Studeniak, Y. Y. Holovach, A. V. Hus (2015). Innovatsii u vyshchii osviti: vitchyzniani i zarubizhnyi dosvid: navch. posib. [*Innovations in higher education: domestic and foreign experience: textbook*] [in Ukrainian].
8. I. V. Artomov, A. V. Shershun, S. V. Piasetska-Ustych (2015). Innovatsii u vyshchii osviti: hlosarii terminiv i poniat [*Innovations in higher education: a glossary of terms and concepts*] [in Ukrainian].
9. I. V. Artomov (2016). Innovatsii u vyshchii osviti: aktualni aspekty: robocha prohrama i metodychni rekomendatsii do vyvchennia dystsypliny [*Innovations in higher education: current aspects: work program and guidelines for studying the discipline*] [in Ukrainian].
10. I. V. Artomov (2016). Innovatsii u vyshchii osviti: u 2 chastynakh [*Innovations in higher education: In 2 parts*]. Ch. I. Analitychnyi ohliad [*Part I. Analytical review*] [in Ukrainian].
11. I. V. Artomov (2016). Innovatsii u vyshchii osviti: u 2 chastynakh [*Innovations in higher education: In 2 parts*]. Ch. II. Naukovi rozrobky [*Part II. Scientific developments*] [in Ukrainian].
12. Innovatsiyni universytet – instrument intehratsii v yevropeiskyi osvittii i naukovyi prostir [*Innovative University - a tool for integration into the European educational and scientific space*]. Retrieved from <http://www.innovative.uzhnu.edu.ua/uk/> [in Ukrainian].
13. I. V. Artomov, I. P. Studeniak, S. I. Ustych (2016). Innovatsiyni universytet: kontseptsiiia stanovlennia i rozvytku: monohrafiia [*Innovative University: the concept of formation and development: a monograph*]. [in Ukrainian].

14. I. V. Artomov (2015). Kontseptualni i pravovi osnovy innovatsii u vyshchii osviti: navch. posib.-khrestomatiia [*Conceptual and legal bases of innovations in higher education: manual.-text-book*]. [in Ukrainian].
15. V. I. Smolanka, I. V. Artomov, V. P. Prykhodko (2016). Kontsepsiia innovatsiinoho rozvytku DVNZ «Uzhhorodskiy natsionalnyi universytet» na 2015-2025 rr.: naukova rozrobka za rezultaty realizatsii standartnoho hrantu № 21470150 Mizhnarodnoho Vyshehradskoho fondu (2015- 2016rr.) [*The concept of innovative development of Uzhhorod National University for 2015-2025: scientific development based on the results of the implementation of the standard grant № 21470150 of the International Visegrad Fund (2015-2016)*] [in Ukrainian].
16. V. I. Smolanka, I. V. Artomov, I. P. Studeniak (2014). Kontsepsiia Naukovoho parku DVNZ «UzhNU» [*The concept of the Science Park of Uzhhorod National University*]. Kataloh innovatsiinykh proektiv: naukova rozrobka za rezultaty realizatsii standartnoho hrantu № 21470150 Mizhnarodnoho Vyshehradskoho fondu (2015-2016rr.) [*Catalog of innovative projects: scientific development based on the results of the implementation of the standard grant № 21470150 of the International Visegrad Fund (2015-2016)*] [in Ukrainian].
17. Kontsepsiia servisu transkordonnoho spivrobitnytstva [*The concept of cross-border cooperation service*]. [in Ukrainian].
18. Metodychnyi posibnyk iz provedennia empyrychnoho sotsiolohichnoho doslidzhennia transkordonnoho spivrobitnytstva [*Methodical manual for conducting an empirical sociological study of cross-border cooperation*]. [in Ukrainian].
19. Natsionalna stratehiia rozvytku osvity v Ukraini na 2012-2021 roky [*National strategy for the development of education in Ukraine for 2012-2021*]. Retrieved from <http://www.mon.gov.ua/images/files/.../4455.pdf> [in Ukrainian].
20. Serhii Ustych, Yozef Olenski, Marek Cheryial-Volian, Yan Tsuper, Vasyl Symchera (2014). Optyimizatsiia transkordonnoi statystyky: zb. nauk. pr. [*Optimization of cross-border statistics: Coll. Science. textb.*] [in Ukrainian].
21. (2014) Robocha prohrama navchalnoho kursu «Sotsiolohiia transkordonnykh protsesiv» [*Work program of the training course “Sociology of cross-border processes”*] [in Ukrainian].
22. Stratehiia innovatsiinoho rozvytku Ukrainy na 2010–2020 roky v umovakh hlobalizatsiinykh vyklykiv [*Strategy of innovative development of Ukraine for 2010-2020 in the context of globalization challenges*]. Retrieved from <http://kno.rada.gov.ua/komosviti/doccatalog/document?id=48722> [in Ukrainian].
23. Suslovska T. Ye. (2011). Orhanizatsiino-ekonomichni formy internatsionalizatsii universytetskoii diialnosti: avtoref. dys... kand. ekon. nauk: 08.00.02 [*Organizational and economic forms of internationalization of university activities: author. dis ... cand. econ. Science: 08.00.02*]. DVNZ «Kyivskiy natsionalnyi ekonomichniy universytet imeni Vadyma Hetmana» [*Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman*] [in Ukrainian].
24. I. V. Artomov (2012). Transkordonne spivrobitnytstvo Ukrainy: stan, problemy, perspektyvy: monohrafiia [*Cross-border cooperation of Ukraine: state, problems, prospects: monograph*] [in Ukrainian].
25. Ustych S. (2011). Systema indeksatsii ta monitorynhu transkordonnoho spivrobitnytstva na novomu Skhidnomu kordoni Yevropeiskoho Soiuzu [*System of indexation and monitoring of cross-border cooperation on the new Eastern border of the European Union*]. Efektyvnist transkordonnoho spivrobitnytstva cherez mizhnarodnyi monitorynh ta koordynatsiiu diialnosti natsionalnykh subiektiv: materialy mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii (m. Uzhhorod, 8-9 kvitnia 2011 p.) [*Effectiveness of cross-border cooperation through international monitoring and coordination of national actors: materials of the international scientific-practical conference (Uzhgorod, April 8-9, 2011 p.)*] [in Ukrainian].

26. Arthur W. B. (2009). *The Nature of Technology: What it is and How it Evolves*. Boston: The Free Press and Penguin Books. [in English].
27. (2016) *Conceptual and legal basis of innovations in higher education: Study manual- anthology / edited by I. Artjomov, Candidate of Historical Sciences, Associate Professor*. Uzhhorod: SU "Uzhhorod National University. 268 p. [in English].
28. H. Etzkowits (2008). *The Triple Helix: University – Industry – Government Innovation in Action*. Routledge. 180 pp. [in English].
29. (2016) *Innovative university: concept of formation and development: monograph / I.V. Artjomov, I.P. Studenyak, S.I. Ustych and others; under the general editorship of I. Artjomov – Uzhhorod: SU «UzhNU»*. 524 p. (A series of «European Integration: Ukrainian Dimension». Issue 30) [in English].
30. (2016) *Innovations in higher education: domestic and foreign experience: Study manual / I. Artjomov, I. Studenyak, J. Golovach, A. Gus*. Uzhhorod: SU "Uzhhorod National University. 348 p. (A series of "European Integration: Ukrainian Dimension". Issue 27) [in English].
31. (2016) *Innovations in higher education: glossary of terms and definitions / edited by I.Artyomov; [auhors-compilers: I.Artyomov, A.Shershun, S.Pyassetska-Ustych]*. Uzhhorod: SU «Uzhhorod National University». 160 p. (A series of «European Integration: Ukrainian dimension». Issue 29) [in English].
32. *Innovation Union Scoreboard 2015*. Retrieved from http://ec.europa.eu/growth/industry/innovation/facts-figures/scoreboards/files/ius-2015_en.pdf [in English].
33. *OECD Science, Technology and Industry Scoreboard 2013*. Retrieved from http://www.oecd-ilibrary.org/science-and-technology/oecd-science-technology-and-industryscoreboard-2013_sti_scoreboard-2013-en. [in English].
34. (2016) *Work program and recommendations for academic discipline "Innovations in higher education: actual aspects" / edited by I.Artyomov*. Uzhhorod: SU «Uzhhorod National University», 2016. 74 p. (A series of «European Integration: Ukrainian dimension») [in English].